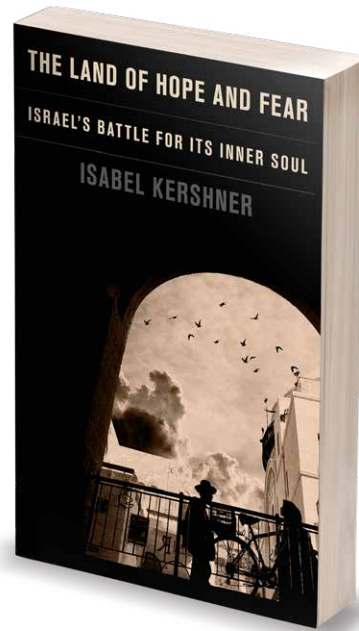

המחישו את שבריריות הדמוקרטיה הישראלית. המשבר החברתי שגרמה הרפורמה המשפטית התעצם בעקבות מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיה, שעודנה נמשכת כבר יותר מ־17 חודשים. כדי להבין את המתחים בתוך החברה הישראלית יש לבחון את הפרשנויות הסותרות לגבי זהות המדינה, תוך התמקדות במתח המתמשך בין אופייה היהודי לבין הערכים הדמוקרטיים המעוגנים במגילת העצמאות. ספרה של איזבל קרשנר, כתבת העיתון ניו יורק טיימס בירושלים, משרטט בהקשר זה דיוקן רב־שכבתי ואינטימי של מדינת ישראל באמצעות סיקור עיתונאי ושזירה של תובנות ותיאור על הקבוצות וה"שבטים" השונים, יהודים ולא־יהודים כאחד, המרכיבים את המרקם המגוון של המדינה, ומתאר את התהליכים שתרמו למשבר בחברה הישראלית.

הספר יצא לאור במאי 2023, בעיצומן של ההפגנות הסוערות שקרעו את החברה הישראלית והגבירו את התהליכים שקרשנר זיהתה בחברה הישראלית ושעליהם היא כותבת בצורה מעמיקה. הספר מציג תמונת מצב של ישראל המודרנית – מדינה מלאה סתירות והצלחות כבירות, כולל כלכלת ההיי־טק המשגשגת שהובילה את ישראל לתמ"ג לנפש בשיעור דומה לזה של מערב אירופה, חרף המתחים הפנימיים והפילוג הפוליטי. ספרה של קרשנר הוא יצירה עיתונאית מעולה, ואף שהמחברת עצמה מזוהה באופן ברור עם המחנה הציוני־ליברלי, היא נמנעת מקביעה חד־משמעית אשר להתרחשויות הצפויות לישראל בעתיד. זאת למרות הסימנים המדאיגים שהיא מציינת, בהם הגידול המהיר של האוכלוסייה החרדית, שאינה מזדהה עם הציונות או עם המדינה, והשסע הפנימי המעמיק בין ימין ושמאל. עם זאת, באמצעות הדיוקנאות של שבטים וחלקים בחברה הישראלית שקרשנר מציגה היא מספקת לקהל הבינלאומי – שאולי מודע במידה פחותה למורכבות ולשבטיות של החברה הישראלית – תמונה מצוינת ומעמיקה של המציאות הישראלית. לקהל הישראלי הספר יחדש פחות, אך הוא מדגים את תיאור המציאות בעיניה של אישה בעלת פרספקטיבה השוואתית כמו קרשנר. התובנות מן המרואיינים מאששות הנחות מקובלות בחברה הישראלית, אף שחלקן לא נבחנו בצורה אמפירית.

ישראל ושבטיה

איזבל קרשנר היא ילידת מנצ'סטר שהתחנכה באוקספורד לפני שעברה לישראל בשנות ה־90. בספר זה היא משלבת בין ניסיון של עיתונאית ותיקה המכירה היטב את הפוליטיקה הישראלית לבין מבט חיצוני,

אבדה תקוותנו? שבטיות החברה הישראלית – תמונת מצב

ג'סי ויינברג

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

שם הספר: **The Land of Hope and Fear - Israel's Battle for its Inner Soul**

מאת: Isabel Kershner

הוצאה: Scribe

שנה: 2023

מס' עמודים: 370

מבוא

במשך יותר מ־75 שנותיה חוותה מדינת ישראל גלי עלייה של מיליוני עולים, משברים כלכליים וכמובן מאבקים מתמשכים על עצם קיומה. עם זאת וחרף שלל הקשיים והתלאות, ישראל של 2025 מוצאת את עצמה במה שעלול להיות המשבר העמוק והמשמעותי ביותר מאז הקמתה.

חזרתו לשלטון של ראש הממשלה בנימין נתניהו והקמת ממשלתו השישית בסוף דצמבר 2022 הובילו את ישראל למשבר חברתי ופוליטי ולמאבק על צביון המדינה, בעקבות השקת הרפורמה המשפטית על ידי ישראל המשפטנים יריב לוין. הטלתה החברתית, כולל הפגנות המוניות וחששות בנוגע לעתידה של ישראל כמדינה דמוקרטית, והשסעים בתוך החברה – כל אלה רק

מתארת את המתח המתמשך בפוליטיקה הישראלית. עלייתו לשלטון של הליכוד בראשות מנחם בגין בשנת 1977 התאפשרה במידה רבה בזכות התמיכה הנרחבת מצד המזרחים בפריפריה – במקומות כמו בית שאן הסמוכה לניר דוד. המחלוקת סביב הגישה לנחל האסי העלתה מחדש את הוויכוח על הפרייולוגיות של הקיבוצים והאליטה האשכנזית לעומת תושבי הפריפריה המזרחים, שהיו מודרים ומוחלשים במשך שנים תחת שלטון מפא"י.

הפריזמה המרכזית שקרשנר משתמשת בה היא נאום המפורסם של נשיא המדינה לשעבר ראובן ריבלין בכנסת, שבו תיאר כי ישראל נחלקת לארבעה שבטים: חילונים, ציונים דתיים, חרדים וערבים.

קרשנר מחברת בין העוול ההיסטורי לבין המתח הפוליטי בהווה ומראה כיצד התמיכה של המזרחים בפריפריה בבגין ובליכוד בשנות ה-70 ממשיכה לעצב את הבסיס הפוליטי של המפלגה עד היום.

היא מנתחת קבוצות אחרות בחברה הישראלית, כולל העולים מברית המועצות לשעבר, שהגיעו בהמוניהם בתחילת שנות ה-90 והתקשו להשתלב בחברה הישראלית. היא מתייחסת גם לעליית יהודים מאתיופיה ולכך שגזענות ופער חברים, כמו גם אירועי אלימות משטרתית, הובילו להתעוררות ולאקטיביזם של צעירים ממוצא אתיופי, שהתבטאו בין היתר בהפגנות נגד המדינה.

הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו נמצא בלב הספר, אך קרשנר מקדישה פרקים גם לערביי ישראל ובפרט לעיר לוד, שהייתה מוקד של אירועים אלימים במהלך מבצע שומר החומות במאי 2021. המחברת מציינת את המורכבות של ערביי ישראל – אי-היכולת או הבחירה לא להשתמש בכוח הפוליטי שלהם. מצד שני, לצד המתחים יש גם מגמות חיוביות בציבור הערבי, כולל התרחבות ההשכלה הגבוהה והשתלבות גוברת בשוק העבודה. יש גם פרק שמוקדש למתנחלים הבורגנים של היישוב אש קודש, שמייצרים יין איכותי בהרי השומרון אבל מנותקים באופן בולט מהמציאות של שכניהם הפלסטינים. המתנחלים מאש קודש ממחישים את האבולוציה של מפעל ההתנחלויות, שמשלב שאיפות תנ"כיות עם איכות החיים של המאה ה-21.

מבט לעתיד

הספר מזהיר מפני תהליכים דמוגרפיים, בייחוד כאשר דנים במעמדו של צה"ל כצבא העם ובהינתן הדמוגרפיה המשתנה של ישראל. קרשנר מציינת כי כיום כמעט 50

שמאפשר לה להסביר את המורכבות הישראלית לקהל בינלאומי, וניכר שהתוצאה מוצלחת. לא מעט ספרים נכתבו על תולדות מדינת ישראל, על הסכסוך הישראלי-פלסטיני ועל השסעים הפנימיים והחברה הישראלית המורכבת. בעשור הקודם פורסמו ספרים רבים על ישראל, חלקם אוהדים יותר (ארי שביט), בעוד אחרים דוגלים בלחץ מערבי מוגבר על ישראל לגבי ויתורים עבור הפלסטינים (נתן ת'ראל), וכן מתארים את הידרדרות הנורמות הדמוקרטיות (גרג קרלסון). קרשנר נוקטת עמדה לא שיפוטית, אם כי היא מביעה אהדה לאתוס של ערכי האבות המייסדים של ישראל, שהגדירו אותה כמדינה יהודית ודמוקרטית לצד תמיכתם בתפיסות מעשיות ושוויוניות. קרשנר מתארת ומנתחת בכישוריה העיתונאיים את התהליכים והזרמים השונים בחברה הישראלית, שהובילו למה שהיא מגדירה "ההתפרקות הלאומית" של ישראל.

הפריזמה המרכזית שקרשנר משתמשת בה היא נאום המפורסם של נשיא המדינה לשעבר ראובן ריבלין בכנסת, שבו תיאר כי ישראל נחלקת לארבעה שבטים: חילונים, ציונים דתיים, חרדים וערבים. בתוך ההרכב השבטי הזה קיימות תת-קבוצות רבות, שלכל אחת זהות ורקע ייחודיים. פרקי הספר הראשונים מנתחים את המתחים והוויכוחים הראשוניים בישראל, בין תנועת העבודה של דוד בן-גוריון והתנועה הרוויזיוניסטית של זאב ז'בוטינסקי ומנחם בגין. הסיפור מתחיל במדבר הצחיח של מושב עין יהב, והמושב עצמו משמש אלגוריה לדעיכתם של ערכי הרוח הסוציאליסטית והשוויונית שאפיינו את מייסדי המדינה, עם התפתחותה של ישראל למדינה מודרנית, קפיטליסטית ומפולגת.

מול ערכי תנועת העבודה עומדת דמותו של יוסק'ה נחמיאס, רוויזיוניסט וחסידי של זאב ז'בוטינסקי ומנחם בגין. באמצעותו מתארת קרשנר את שלטונה הדומיננטי של מפא"י בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל, כולל הקשיים שנחמיאס נתקל בהם במציאת עבודה, בשל היותו חבר אצ"ל לשעבר. ואולם למרות ביקורתו על השליטה הפוליטית של מפא"י, נחמיאס מביע נוסטלגיה דומה לזו של תושבי עין יהב כשהוא מתאר כיצד הידרדרה הפוליטיקה הישראלית וכיצד נשחקו הערכים שהגדירו בעבר את המחנה הרוויזיוניסטי ומפלגת הליכוד – שילוב בין לאומיות ליברלית למחויבות לערכים דמוקרטיים ולשלטון החוק.

קרשנר עוברת מהנוסטלגיה אל ההווה ומתמקדת בסוגיית השסע העדתי בין אשכנזים למזרחים. הסכסוך בקיבוץ ניר דוד על השימוש בנחל האסי, שבמהלכו ביקשו תושבי בית שאן גישה לנחל הפסטורלי הזורם דרך שטח הקיבוץ, משמש עבורה עדשה שדרכה היא

הזדהות עם האתוס הישראלי וללא חיבור למאה ה־21 או כישורים להתחרות בשוק העבודה שלה. על אף המתח הנוכח והמעמיק בחברה הישראלית, קרשנר בוחרת לסיים את ספרה בנימה אופטימית. היא טוענת שלמרות כל הקשיים והבעיות הצליחה ישראל להשתפר, ליזום ולחדש. בסוף הספר היא מציינת כי הדמויות בסיפורה של ישראל אינן הולכות לשום מקום כי "הישראלים – יהודים וערבים, דתיים וחילונים, מזרחים ואשכנזים, עולים וותיקים, ליברלים וקנאים – כולם הפכו זה מכבר לחלק בלתי נפרד מהנוף." ואולי הבנה זו מציעה תקווה שהחברה המפולגת תשוב לאידיאלים של דור המייסדים של המדינה המורכבת הזו, ותוביל אותה מתוך תהליך ההתפוררות הלאומי אל עתיד טוב יותר ורעיל פחות.

ג'סי ויינברג הוא חוקר (מלגאי ניובאואר) במכון למחקרי ביטחון לאומי ומרכז התוכנית 'ישראל בזירה הגלובלית'.
jessew@inss.org.il

הספר מזהיר מפני תהליכים דמוגרפיים, בייחוד כאשר דנים במעמדו של צה"ל כצבא העם ובהינתן הדמוגרפיה המשתנה של ישראל. קרשנר מציינת כי כיום כמעט 50 אחוזים מתלמידי כיתות א' בישראל הם ערבים או חרדים, ובכך טמונים זרעים לשינוי דמוגרפי ניכר שעלול לפגוע בביטחון הלאומי.

אחוזים מתלמידי כיתות א' בישראל הם ערבים או חרדים, ובכך טמונים זרעים לשינוי דמוגרפי ניכר שעלול לפגוע בביטחון הלאומי. קרשנר מקוננת על שחיקת "האידיאל היקר והמקודש של צבא העם" ומציגה כדוגמה את זמרת הפופ נועה קירל, שהתגיסה לצה"ל ומייד טסה לחופשה בתאילנד. קרשנר מתארת את הפערים המהותיים בין המשרתים בצה"ל, הרואים בישראל מדינה ציונית, לבין החרדים שמקיימים אורח חיים נפרד, שאינו כולל